

Тры вайны — на адзін лёс

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Выконваць пастаўленую задачу, абараняючы таварышаў, хоць і цаной уласнага жыцця, — справа сапраўднага салдата. Якаву Чыстабаеву ў тым баі на шляху да Берліна нават пашанцавала: ён быў толькі паранены. Відаць, з-за гэтага своечасова і не атрымаў заслужаную ўзнагароду. Радавы Перамогі нават не ведаў аб яе існаванні.

Затым былі пасляваенныя клопаты — не да ўзнагарод. Амаль усе мужчыны, якіх пашкадавала вайна, вярнуліся дамоў героямі. Але не прынята неяк было выхваляцца. Ордэны і медалі хавалі куды далей, каб яшчэ адзін напамін аб тым жудасным, што даялося перажыць, не трывожыў душу.

Цяпер інакш. Ветэраны адзін за адным сыходзяць у іншы свет. І так хочацца, каб яны расказалі яшчэ што-небудзь пра вайну — тое, чаго не знойдзеш ні ў адным падручніку па гісторыі, чаго не паведаміць нават самы дасведчаны навуковец. Вось і імкнецца сённяшня моладзь распытаць гэтых пасівелых дзядкоў ды бабуль, пакуль яшчэ не позна. Калі ж час страчаны, ідуць у архівы, а цяпер — і на спецыяльныя інтэрнэт-рэсурсы, каб даведацца, кім іх продак быў на вайне, за што атрымаў узнагароды, якія, як самая каштоўная рэліквія, захоўваюцца ў сем'ях.

Узнагароду адшукала праўнучка

Дар'я, праўнучка Якава Чыстабаева, з аповедаў бабулі ведала, што яе прадзед прайшоў фінскую вайну, абараняў сваю Радзіму на фронтах Вялікай Айчыннай, ваяваў з японцамі на Далёкім Усходзе. Але ніхто ў сям'і не змог адказаць, за што канкрэтна атрымаў узнагароды, якія пры жыцці ўпрыгожвалі прадзедаў кіцель. Як ні дзіўна, дапамог інтэрнэт.

— Вельмі хацелася даведацца, за які подзвіг быў уручаны той жа медаль «За адвагу», — расказвае праўнучка ветэрана. — Дзякуючы электроннаму банку дакументаў «Подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне» высветлілася, што Якаў Пятровіч першы ўварваўся ў траншэю да ворага і са свайго аўтамата забіў восем нямецкіх салдат і афіцэраў.

Знайшла дзядучына апісанні подзвігаў і на іншыя прадзедавы ўзнагароды. Нават на тую, што, як аказалася, сярод сямейных рэчаў ніколі не было. Нічога не ведала пра ордэн Чырвонай Зоркі і бабуля, дачка фронтавіка.

— Бацька мала расказаў пра вайну, — прызнаецца Клаўдзія Якаўлеўна. — Усе тэды ваявалі. На фронце былі і два яго браты. Прайшлі ўсю вайну. Вярнуліся. Не хацелі нічога пра сябе расказваць: сціплыя былі. Пра прысвоены, але не ўручаны ордэн, мы ніколі не чулі.

Каб даведацца ісціну, Клаўдзія Чыстабаева вырашыла звярнуцца ў мясцовы ваенкамат. Завязалася перапіска з Цэнтральным архівам Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі. Аказалася, што сапраўды, ордэн Чырвонай Зоркі яе бацьку прысвоілі, але з невядомых прычын уручаны ён так не быў.

На днях гэтую памылку выправілі. Падчас урачыстай цырымоніі ў ваенным камісарыяце горада Бабруйска, Бабруйскага, Глускага і Кіраўскага раёнаў нашчадкі Якава Чыстабаева атрымалі пасведчанне аб узнагароджванні. Сам ордэн захоўваецца ў архіве — такія правілы сённяшняга часу.

Знайсці і ўвекавечыць

За апошнія тры гады ваенным камісарыятам горада Бабруйска, Бабруйскага, Глускага і Кіраўскага раёнаў было знойдзена і перададзена ветэранам, а таксама іх сваякам больш як дзесяць узнагарод самага рознага статусу. Тройчы, прычым за дастаткова кароткі перыяд, даялося засведчыць гэтыя важныя падзеі для кожнай з сем'яў у журналісцкі бланк.

— Нядаўна ўпраўленнем па увекавечванні памяці абаронцаў Айчыны і ахвяр войнаў Узброеных Сіл у ваенкамат былі перададзены 17 імяных медалёнаў разам з астанкамі, знойдзеныя апошнім часам пры пошукавых работах на тэрыторыі Бабруйска, — расказвае вядучы спецыяліст па сацыяльнай абароне і пенсійным забеспячэнні ваеннага камісарыята **Вольга БАКІЦЬКО**. — Астанкі вайскоўцаў Другой сусветнай ужо перапахаваны. Засталася адшукаць сваякоў загінулых воінаў: гэтыя ўкладышы павінны захоўвацца ў сем'ях.

Пытанне увекавечвання памяці абаронцаў Айчыны з'яўляецца адным з прыярытэтных у рабоце ваеннага камісарыята Бабруйска, Бабруйскага, Глускага і Кіраўскага раёнаў. Па словах **ваеннага камісара палкоўніка Аляксея БЕРАЗОЎСКАГА**, гэтаму спрыяе сама гісторыя мясцовасці. «Роўна тры гады Бабруйска раён быў пад акупацыяй, нямаюча бабруйчан пайшло на фронт, — гаворыць ваенны камісар. — На тэрыторыі раёна сёння актыўна вядуцца пошукавыя работы, ды і нашчадкі пераможцаў сталі больш цікавіцца гісторыяй сваёй сям'і. Мы ім толькі дапамагаем аднавіць гэтыя «белыя плямы».

Дарэчы, у Аляксея Беразоўскага яшчэ жывы дзед-ветэран. Анатоль Мікалаевіч Сотнікаў, якому сёння 95 гадоў, прайшоў усю вайну. Пачынаў гэты небяспечны шлях кіроўцам на Ладазе, змагаўся на палях Сталінаграда, браў Кёнігсберг, вайну скончыў у Чэхаславакіі. Працягваў насіць пагонны і ў мірны час. Цікава, што прадзед ваеннага камісара служыў у царскай арміі, бацька сышоў у запас у званні падпалкоўніка.

Ёсць кім ганарыцца і Вользе Баціцько. Штогод на Дзень Перамогі і Дзень Незалежнасці ў яго дзядулі, Льва Абрамавіча Кацмана, збіраецца ўся сям'я. Удзельнік Вялікай Айчыннай, маёр запasu ўжо праўнучкам расказвае, як кавалася Перамогі ў тыле.

Такім чынам, супрацоўнікі ваеннага камісарыята добра ведаюць, што значыць для нашчадкаў знайсці свайго героячнага продка альбо даведацца нешта новае пра яго лёс. Калі ў апошніх гараць вочы ад сустрэчы (хоць часам і не фізічнай) альбо ад таго, што дакранаюцца да невядомых дагэтуль эпізодаў з гісторыі сваёй сям'і, значыць яны робяць сваю справу недарэмна.

Вераніка КАНЮТА. kanyuta@zviazda.by

г. Бабруйск.

■ Спадчына

КЛЁН НА ПАДПОРКАХ

Як ратуюць стагадовыя дрэвы ў парку пад Лідай

Парк «Горні» каля Ліды быў закладзены 135 гадоў таму і лічыцца помнікам прыроды мясцовага значэння. Да гэтага пары тут захавалася амаль 400 дрэў, чый узрост перайшоў стагадовы рубеж альбо набліжаецца да яго. Разам з тым у парку з'яўляецца ўсё больш пнякноў.

Каб захавець старыя дрэвы, тут скарысталіся сучаснымі тэхналогіямі. Па-першае, апрацавалі ствалы спецыяльнымі растворамі. Ад плагіраўкі трухлявых частак адмовіліся, бо гэта шкодзіць дрэву, кажуць спецыялісты. Замест гэтага ствалы замацавалі металічнымі дубцамі з некалькіх бакоў. Такіх дрэў на падпорках тут некалькі. Яны — равеснікі старога парку, які закладвалі па ініцыятыве царскай дзяржаўнай лясной аховы на пачатку 80-х гадоў XIX стагоддзя. З тае пары дайшлі ліпавыя алеі, асобныя насаджэнні лістоўніцы сібірскай, сасны веймутава і звычайнай, дуба і ясеня. Дзесьці 160 дрэў маюць біяграфію працягласцю сто гадоў і больш.

Цукрысты клён — самы старажытны насельнік парку. Ён яшчэ і самы магутны. Яго вышыня складае больш за 30 метраў, а дыяметр амаль 4 метры. Дрэва гатова было разваліцца, адпала вялікая галіна, але дзякуючы прынятым мерам клён працягвае свой век і не засыхае. Магчыма, гэтаму спрыяе скульптура ляснога духа ў выглядзе доўгабародага дзядулі. Як расказаў **намеснік дырэктара Лідскага лясгаса Чэслаў БАРКО**, скульптуру ляснога ахоўніка стварыў мясцовы майстар Іван Мікулка. Сваю фантазію скульптар накіраваў і на стары пень. На ім уладкавана «вуха жадання».

— Гэта вуха не церпіць мітусні і шуму, — тлумачыць Чэслаў Міхайлавіч, — да яго трэба падыйсці і шапнуць сваё жаданне, але зрабіць гэта ціха, каб ніхто не чуў, і яно споўніцца. Турысты правяраюць.

Лясныя прывіды з'явіліся тут нядаўна, як і падпоркі на дрэвах. Выратаванне старога парку праведзена ў рамках маштабнага праекта «Садзейнічанне пераходу Рэспублікі Беларусь да зялёнай эканомікі», які фінансуецца ЕС і рэалізуецца Праграмай развіцця ААН. Праект толькі што завяршыўся, і яго галоўным вынікам стала стварэнне на тэрыторыі парку Экалагічнага адукацыйнага цэнтра. Гэта сапраўдны рай для батанікаў. Бо можна не толькі працягаць аб рэдкіх раслінах, але і ўбачыць іх. Расце тут клён Гінала, вяза, грабы, чырвоны дуб, павіслая бяроза, рабі-

нія лжэакацыя, белая таполя — усяго 41 від дрэў і кустарнікаў. Ёсць незвычайныя экзэмпляры. Чэслаў Барко абавязкова раскажа сваю версію аб цесна сплеченых чарэшчатым дубе і ліпе, кроны якіх губляюцца нядзе ўгары. На яго думку, дрэвы спляліся, каб разам свой век дажываць і адно аднаго падпіраць.

Партнёры лясгаса — «Беларускае батанічнае таварыства» разам з Інстытутам эксперыментальнай батанікі НАН Беларусі — пастаянна даследу-

юць парк, які мае навуковае, гістарычнае і экалагічнае значэнне. Яны і даюць рэкамендацыі па яго ўтрыманні. Напрыклад, сцяжынкы тут натуральныя, толькі прысыпанія драўнянымі шчэпкам. Травяністыя расліны скошваюць толькі раз у канцы лета, каб захавець прыродную разнастайнасць. Лічыцца, што парк павінны быць больш лясным, чым гарадскім.

Гэта і вабіць сюды жыхароў Ліды. А для дзяцей уладкавана свая пляцоўка і маршрут па Алеі казак. На тэрыторыі парку «Горні» ёсць турыстычны комплекс, дзе можна застацца на некалькі дзён. Цяпер тут усталяваюць музей мёду, бо ёсць і свая пасека.

Нядаўна ў парку з'явілася новая алея, якая вядзе да воінскага абеліска. Помнік Невядомаму салдату стаіць з 60-х гадоў. Месца расчысцілі, старыя бярозы спілавалі, пасадылі новыя.

У парк наведваюцца і шлюбныя пары. Для іх пабудавана альтанка. У сезон яны садзяць тут сваё сямейнае дрэва. У будучыні плануецца

стварыць кустарнікавы лабірынт, паставіць альтанкі, драўляныя скульптуры. Пакуль работа па захаванні ўнікальнага дэндропарку толькі пачалася, зазначыў Чэслаў Барко. Але добра, што на гэта звернута ўвага, бо такіх унікальных месцаў у нас не так многа. І хто ведае, можа дрэва, замацаваныя падпоркамі, прастаіць яшчэ гадоў сто...

Маргарыта УШКЕВІЧ.
margo@zviazda.by

■ Не абмініце

На Мядзельшчыне ўспомняць Шастаковіча

Вядомы кампазітар меў беларускія карані

Беларуска-французскі канцэрт да 111-годдзя з дня нараджэння знакамітага кампазітара пройдзе заўтра ў вёсцы Нарач, у касцёле Святога Апостала Андрэя. Пачатак — а 15-й гадзіне.

Мядзельшчына не выпадкова стала месцам музычных сустрэч, прысвечаных ушанаванню памяці і таленту вядомага творцы. Менавіта тут, у вёсцы Шэметава, некалі жыў прадзед Дэмітрыя Шастаковіча Пётр. Таму ў Шэметаве летася адбыўшыся першы канцэрт у межах праекта.

Ініцыятарам правядзення памятных музычных выступленняў стаў Аркадзь Валодзь, вядомы оперны сваяк, прэзідэнт французскай асацыяцыі "Абмен: Францыя—Беларусь", за сваю актыўную дзейнасць па распаўсюджванні беларускай культуры за мяжой ён удастоены медаля Француска Скарыны.

Так, у Нарач заўтра завітаюць прафесійныя выканаўцы з Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, да іх далучыцца і вядомы габаіст з Францыі Жэром Гішар, лаўрэат Міжнароднага конкурсу ў Токіа, прафесар Ліёнскай кансерваторыі.

Ідэю правядзення канцэртаў у памяць пра выдатнага кампазітара падтрымалі старшыня Мядзельскага райвыканкама, а таксама пробашч касцёла Святога Андрэя ў Нарачы. Спадзяёмся, што праект атрымае працяг у будучыні, стане выдатным пацвярджэннем таму, што нават самы маленькі горад і вёсачка нашай краіны маюць багаты патэнцыял духоўнага, культурнага развіцця, які варта развіваць і падтрымліваць з дапамогай міжнародных праектаў і мясцовых ініцыятыў.

Юзэфа ВОЎК